

MUHARREM DEZHGIU

**BALLAFAQIMI MIDIS NJËSIVE TË UNÇSH DHE
NACIONALISTËVE SHQIPTARË NË KOSOVË NË FUND TË
LUFTËS SË DYTË BOTËRORE**

Pas kapitullimit të Italisë, dhe më pas, forcat shqiptare nacionaliste në Kosovë, përballuan sulme të vazhdueshme të çetnikëve serbë që synonin të depërtonin në trevat shqiptare. Mbrojtja e trojeve etnike shqiptare mbeti detyra themelore e nacionalistëve shqiptarë. Me pretendimin se luftonin kundra komunistëve më 12 shtator 1943 çetnikët kërkonin të futeshin në Plavë e Guci, por shqiptarët nuk e pranuan këtë kërkesë¹.

Formimi i Lidhjes së Dytë të Prizrenit krijoi mundësi që mbrojtja e trevave shqiptare nga sulmet e çetnikëve të bëhej më e organizuar. Barrën kryesore e mbanin forcat vullnetare, të organizuara në mënyrë tradicionale. Për mbrojtjen e kufirit me Serbinë u shquan Pajazit e Adem Boletini, Mehmet Gradica, Sali Kollundra-Gashi, Bislim Bajgora etj.

Në mbrojtje të kufirit etnik u angazhuan edhe njësitë e rregullta të ushtrisë shqiptare, të drejtuara nga ushtarakët patriotë Fuat Dibra, Qazim Konomi, Rexhep Gjilani, Sulejman Shkoza – Vuçiterna, Hysni Rudi, Shefqet Bylykbashi, Sabit Basha, Nazmi Budriga, Demir Korça, Gjini Martini etj.

Shumica prej tyre ranë heroikisht, duke i mbrojtur kufijtë etnikë ose u masakruan nga pushteti okupues jugosllav, pas ripushtimit të Kosovës².

Në gjysmën e shkurtit 1944, prefekti i Mitrovicës i kërkonte KQ të Lidhjes së Dytë të Prizrenit të dërgonte në ato rajone forca vullnetare nga Drenica e Podguri. Falë angazhimit të Isuf Boletinit, kryetar i komunës së Rakoshit, më 15 shkurt 1944, u mobilizuan 400 vullnetarë, për të luftuar në frontin e Kolashinit, në fshatrat Rezallë e Çicevë. Më 17 shkurt 1944,

---

¹ Rexhep Dedushaj, *Krahina e Plavës dhe Gucisë nëpër shekuj*, New York: 1994, f. 259.

² Faton B. Mehmetaj, “Lufta e përhershme e Kosovës për Shqipërinë etnike”, 2, *Rilindja*, IV, Zofingen: 1969, f. 13.

filloi mësymja e përgjithshme e vullnetarëve, që i detyroi çetnikët të tërhiqeshin në drejtimin Presekë-Cikatovë – Tushicë³.

Njësitet e Truparmatës II të UNÇJ, nën komandën e Peko Dapçeviçit, në maj 1944, sulmuan në befasi në kurrizin e maleve Kaçuber e Smilovicë. Në mbrojtje të Smilovicës, që ishte mburojë për Rozhajën dhe Pejën, u nisën forcat vullnetare të Rugovës, të Lugut të Drinit dhe të Podgurit. Në këtë luftim ranë shumë burra të Rugovës dhe të Rrafshit të Dukagjinit, midis të cilëve Sak Fuzlija, bajraktari i Rugovës, i cili nuk e lëshoi flamurin nga dora⁴.

Vetëm pas luftimeve disaditore, më 4 – 5 qershor 1944, forcat e Truparmatës II-të UNÇJ arritën të merrnin Smilovën. Ndërkohë që, për mbrojtjen e Pazarit të Ri u dërgua për ndihmë batalioni “Besnik Çano”, i përbërë me vullnetarët tiranas, durrsakë, shkodranë. Batalioni arriti në Murinë më 20 qershor 1944. Pas tri ditë luftimesh të ashpra, ai arriti të rimarrë fshatrat Koritë, Doliq e Uglla, ndërsa njësitet serbo-malazeze u detyruan të tërhiqeshin për në Beranë⁵.

Forcat nacionaliste shqiptare, të udhëhequr nga prefekti i Pazarit të Ri, i përzunë repartet jugosllave jashtë vendbanimeve shqiptare. Për mbrojtjen e kufirit nga sulmet e përbashkëta të çetnikëve dhe të njëjstëve të UNÇJ në anën lindore të Kosovës, u ngrit njësi i vullnetarëve të Hogoshtit dhe popullsia shqiptare, nën udhëheqjen e Sylë Zarbicës. Qëndresën në Kosovën Lindore e koordinonte Shtabi i Mbrojtjes Kombëtare me mulla Idrizin në krye, i cili bashkëpunoi me komandantin e Regjimentit IV të Ushtrisë Shqiptare, Fuat Dibrën. Pas luftimeve forcat partizane serbe, lëshuan Velegllavën duke lënë 131 robër lufte në duart e forcave vullnetare shqiptare⁶.

Në rrethanat e luftës së njëjstëve të UNÇJ për të ripushtuar trevat shqiptare në Kosovë, nuk kishte mbështetje propaganda e forcave komuniste shqiptare e jugosllave për bashkëpunim midis dy lëvizjeve nacionalçlirimtare të të dy vendeve. Prandaj Komiteti Qendror i Rinisë për Mbrojtjen e Atdheut dhe të kombit shqiptar iu drejtohej në fund të tetorit 1944, shqiptarëve të mobilizuar në njësitë e ushtrisë partizane jugosllave, duke ju kërkuar të largoheshin nga rruga e gabuar dhe të

³ Arkivi Qendror Shtetëror (më tej: AQSH), Fondi (më tej: F.) 264, Dosja (më tej: D.) 43, fl. 32.

⁴ Fazli Muriqi, gazeta *Rilindja*, 24.09.1994, f. 8.

⁵ Ibrahim Hoxha, *Goditjet serbo-malazeze dhe greke...*, f. 4.

⁶ Sabit Rustemi, “Shënimet e një vullnetari”, *Rilindja*, Zofingen: 11.12.1993, f. 10.

bashkoheshin me batalionet e vullnetarëve shqiptarë që po luftonin me guxim kundër njësive të divizioneve 22, 24 dhe 46 të UNÇJ dhe bashkëpunëtorëve të tyre⁷.

Trevat etnike shqiptare përgjatë kufirit ishin nën kërcënimin e pushtesve shekullorë sllavë, të veshur tashmë me petkun e partizanëve të UNÇJ. Në këtë situatë, bashkëpunimi midis lëvizjeve nacionalçlirimtare jugosllave e shqiptare, përbënte një rrezik të paralajmëruar për të ardhmen e fatit të Kosovës e trevave shqiptare, të bashkuara, në vitet 1941-1944, me Shqipërinë.

*

*

*

Dominimi i PKJ mbi udhëheqjen politike e ushtarake të Lëvizjes Nacionalçlirimtare në Shqipëri, do të ndihmonte Jugosllavinë për të zgjidhur, në interes të saj, çështjen e Kosovës e të viseve të tjera shqiptare në ish Jugosllavi. Me fjalë të tjera, Jugosllavia do të përjashtonte çështjen e diskutimit të statusit të Kosovës në fund të luftës, pavarësisht propagandës që i referohej Kartës së Atlantikut.

“Tito, nga ana e tij, vëren studiuesi N.Malcolm, e konsideronte me xheloz, të drejtën e partisë së vet jugosllave, si të vetmin faktor në trullin jugosllav”⁸. Ndërsa, PKSHP nuk ia njihte këtë të drejtë. Kjo e fundit nuk mund ta konceptonte çlirimin kombëtar për të gjithë shqiptarët brenda kufijve etnikë, sipas realitetit historik që ishte krijuar pas bashkimit të Kosovës me Shqipërinë, në gusht 1941.

Në kuadër të bashkëpunimit midis lëvizjeve nacionalçlirimtare të Shqipërisë e Jugosllavisë, udhëheqja e PKJ kërkoi, që në verë të vitit 1944, pjesëmarrjen e formacioneve të UNÇSH në luftimet për çlirimin e Kosovës e të tokave të Jugosllavisë.

Në letrën e Shtabit Kryesor të UNÇ të Kosovës, më datë 26 qershor 1944, dërguar Shtabit të Përgjithshëm të UNÇSH, thuhej: “Në Kosovë urrejtja shoviniste e mbjellë nga shovinistët serbomëdhenj dhe e manipuluar nga okupatorët e tradhtarët, frika nga kthimi i së vjetrës, ndikojnë që Kosova të bëhet baza më e rrezikshme e reaksionit kundër lëvizjes sonë dhe asaj tuajës, por ardhja e brigadave shqiptare në këtë

⁷ Tahir Zajmi, *Lidhja II e Prizrenit dhe lufta heroike për mbrojtjen e Kosovës*, Bruxelles: 1964, f. 53.

⁸ Noel Malcolm, *Histori e shkurtër e Kosovës*, Prishtinë: Koha, 1996, f. 314-317.

trevë kishte për t'i mposhtur planet e okupatorit dhe të reaksionarëve, duke e kthyer këtë trevë prej bazës së reaksionit në bazë liridashëse.

Duke vazhduar më tej letra sqaronte se, “shkaktarë që Kosova është bërë bazë e reaksionit janë hegjemonistët serbë”. Nga ana tjetër, pranohej fakti se “shumica e popullit të Kosovës nuk kishte besim tek PKJ dhe tek shtabi jugosllav”⁹. Me fjalë të tjera kërkohej që të vinin në Kosovë e në trevat shqiptare, tashmë të bashkuara me Shqipërinë, forca të Ushtrisë Nacionalçlirimtare të Shqipërisë për të ndikuar tek shqiptarët që “të besonin” tek PKJ dhe tek Shtabi Jugosllav.

Kërkesa e J.B.Titos për kalimin në Kosovë të brigadave shqiptare u përsërit në korrik të vitit 1944. Qëllimi i kësaj kërkesë ishte mjaft i qartë. Vetëm brigadat shqiptare mund të depërtonin në Kosovë, pa gjetur rezistencën e popullit të armatosur të Kosovës, pasi, ata nuk mund të luftonin kundër vëllezërve të tyre nga Shqipëria.¹⁰

Kështu, brigadat e UNÇSH me urdhër të Komandës së Përgjithshme të saj, morën pjesë në çlirimin e Dibrës. Pas çlirimit të qytetit dhe rretheve të tij, autoritetet maqedonase u ngarkuan për ngritjen e organeve të pushtetit. Veç kësaj, Shtabi Kryesor i UNÇ për Maqedoninë kërkonte nga Komanda e Përgjithshme e UNÇSH të dërgonte repartet e saj për të lehtësuar veprimet në këtë zonë,¹¹ sepse përpara forcave të UNÇ të Maqedonisë qëndronte si problem “likuidimi i reaksionit të Xhemës (Xhemë Gostivari – M.D.) e të Mefailit, (Mefail Zajazi – M.D.) për të çliruar Kërçovën e Gostivarin¹²”.

Veprimet arbitrare të reparteve maqedonase në këto vise shqiptare, nën pretekstin e luftës kundër “reaksionit shqiptaromadh”, arritën deri në mohimin e të drejtave elementare kombëtare të shqiptarëve. Rrjedhojat negative të kësaj politike u manifestuan, që në atë periudhë, dhe për më tepër në prani të reparteve të UNÇSH. Këto reparte vetëm i konstatonin dhe i raportonin rrjedhojat negative. Prof. L.Nasi ka dokumentuar se, ndonjë rast, për shpartallimin e “reaksionit shqiptaromadh”, morën pjesë

⁹ Arkivi Qendror i Ushtrisë (më tej: AQU), F. Shtabi i Përgjithshëm, fl. 1, 2, 3. Letër e Shtabit Kryesor të Kosovës për Shtabin e Përgjithshëm të UNÇSH, 26 qershor 1944.

¹⁰ Po aty.

¹¹ Po aty, F. Divizioni I, V. 1944, Kutia 2, D. 13, fl. 56, Letër e Vidoje Smilevskit për Shtabin e Divizionit I të UNÇSH, 25 shtator 1944.

¹² Po aty, fl. 6, Letër e komandës shqiptare të Dibrës për Shtabin e Divizionit I të UNÇSH.

në këto operacione edhe njësi të UNÇSH krahas reparteve maqedonase¹³. Nën pretekstin se kishin të bënin me një popullsi e cila, siç thuhej, “kishte bashkëpunuar me pushtuesin e shërbëtorët e tij kundër lëvizjes nacionalçlirimtare” u kishin vënë zjarrin shtëpive dhe fshatrave shqiptare¹⁴. Këto veprime i kishte miratuar edhe Enver Hoxha, kur thoshte se “Këto veprime të përbashkëta do të kenë reperkusione të thella në Kosovë, ku do të hapen perspektiva lufte të gjerë, në ushtrinë glorioze të popujve të Jugosllavisë, e udhëhequr me aq shkëlqim prej komandantit të madh Marshallit Tito”¹⁵.

Më 12 shtator 1944, Komandanti i Përgjithshëm i UNÇSH urdhëroi Korparmatën I të përgatiste dhe të niste menjëherë dy brigada në Kosovë¹⁶. Britanikët vinin në dyshim nevojën e forcave jugosllave për përforcime nga UNÇSH, kur kjo e fundit ishte më e vogël dhe më e dobët në këtë fazë të luftës¹⁷. Kërkesën për të dërguar brigadat në Kosovë e bënin instancat më të larta të Ushtrisë Nacionalçlirimtare të Jugosllavisë*.

Nisur nga informata e Fadil Hoxhës se, në Kosovë gjendeshin forca të pakta gjermane¹⁸ rezultonte se nuk kishte nevojë të thirreshin forca prej Shqipërie për ndihmë (së paku dy brigada dhe një batalion).

Nga ana tjetër F.Hoxha shprehej se, rreth Kosovës kishte “njësi të mëdha ushtarake” të nationalistëve shqiptarë përballë 100 partizanëve të ndarë në çeta. Pikërisht, në këtë raport të pabarabartë të forcave në Kosovë, qëndronte shqetësimi i Titos, Joviçeviqit dhe Fadil Hoxhës që kërquan ardhjen e UNÇSH në Kosovë. Vetëm në këtë mënyrë mund të ndryshonte raporti, në favor të forcave nacionalçlirimtare (shqiptare e jugosllave), që të asgjësonin “rrezikun” e madh të nationalistëve shqiptarë në Kosovë.

¹³ Lefter Nasi, *Ripushtimi i Kosovës (shtator 1944-korrik 1945)*, Akademia e Shkencave e Republikës së Shqipërisë, Tiranë: 1994, f. 49.

¹⁴ *Po aty*.

¹⁵ *AQSH*, F. 41, Shtabi i Përgjithshëm i UNÇSH, për Shtabin Maqedonas të UNÇI, 14 qershor 1944.

¹⁶ *Dokumente të Shtabit të Përgjithshëm UNÇSH*, vëll.II, Tiranë, 1976, f. 160-161.

¹⁷ Reginald Hibbert, *Fitorja e hidhur. Lufta Nacionalçlirimtare në Shqipëri*, Shtëpia Botuese e Lidhjes së Shkrimtarëve, 1993 f. 325.

* Sekretari i PKJ për Kosovën, Pavle Joviçeviq (Rade) ka transmetuar tek Fadil Hoxha kërkesën e Titos. F. Hoxha e transmeton kërkesën tek Shtabi i Përgjithshëm i UNÇSH.

¹⁸ *AQSH*, F. 41, Viti 1944, D. 135/1, Letër e F. Hoxhës për Shtabin e Përgjithshëm të UNÇSH.

Njësitë e Ushtrisë NÇ Jugosllave nuk mund të vepronin në Kosovë normalisht, përveçse në mënyrë të dhunshme, për shkak të kaluarës historike në mes popullsisë shqiptare dhe ish-pushtuesve sllavë, të cilët kishin kryer masakra e politika shoviniste ndaj shqiptarëve. Nga ana tjetër, në realitetin historik të bashkimit të Kosovës me Shqipërinë, ardhja e ushtrisë jugosllave në Kosovë konsiderohej akt pushtimi dhe ajo do të pritej si pushtuese.

Në Kosovë ishin organizuar dhe vepronin formacione politike e ushtarake të fuqishme si Balli Kombëtar, Lëvizja Irredentiste, Lidhja II e Prizrenit etj., që kishin organizuar popullin e armatosur, për mbrojtjen e kufijve të saj. Lëvizja komuniste në Kosovë nuk kishte mbështetje tek kosovarët. Ajo drejtohej nga PKJ, e cila nuk jepte asnjë shpresë për zgjidhjen e çështjes shqiptare.

Sipas Shtabit të UNÇJ, forcat partizane shqiptare do të kishin për detyrë të pengonin konsolidimin e “njësiveve armike” (forcave nacionaliste shqiptare) dhe të shpartallonin forcat e tyre¹⁹. Titoja i thirri njësitë e UNÇSH “për të luftuar kundër armikut dhe reaksionit”, por pavarësisht anës formale të kërkesës, ai i përdori kryesisht në luftën kundër “reaksionit kosovar”. Me fjalë të tjera, njësitë e UNÇSH u thirrën nga udhëheqja jugosllave për të vënë shqiptarët nga Shqipëria kundër shqiptarëve të Kosovës.

Kalimi i formacioneve të UNÇSH në Kosovë (Brig. V dhe III) u bë në kohën, kur udhëheqja e PKJ kishte vendosur përfundimisht qëndrimin e saj për të ardhmen e Kosovës e të viseve shqiptare. Ishte vendosur nga PKJ që ato t’i kalonin Jugosllavisë. Me këtë qëndrim ishte pajtuar edhe udhëheqja e PKSH. “Kosova nuk mund t’i bashkohej Shqipërisë” – shprehej E.Hoxha²⁰.

Ndjenjat atdhetare të shqiptarëve dhe shfaqja e dëshirës për bashkim kombëtar, jo vetëm që nuk u përfillën, por u konsideruan si “qëndrime shqiptaromëdha” dhe që “çonin ujë në mullirin e armikut”. PKSH, një parti e re dhe e varur plotësisht prej PK Jugosllave, pranoi gjykimet, vlerësimet dhe zgjidhjet e ofruara nga PKJ.

Veprimtaria antishqiptare e PKJ propagandohej si luftë kundër “reaksionit antikomunist e shqiptaromadh”. Kosova trajtohej si “vatër e

¹⁹ I. Antonovski, “Formiranjë i razvoj Kosovsko-Metohijskih. NOU brigada i njihova dejstva u toku Narodnooslobodilackog rata 1941-1945” në *Kosova*, nr. 4, Prishtinë, 1975.

²⁰ Enver Hoxha, *Titistët*, Tiranë: 8 Nëntori, 1982, f. 259-262.

reaksionit dhe e kundërrevolucionit”. Sipas PKJ dhe PKS, po t’i bashkohej Kosova, në atë kohë, Shqipërisë, reaksioni do të forcohej dhe do të konsolidohej më tepër. Për rrjedhojë, fitorja e PKS dhe futja e Shqipërisë në rrugën e ndërtimit të shoqërisë komuniste, do të viheshin në pikëpyetje. Lufta kundër “reaksionit shqiptar e shqiptaromadh” ishte emëruesi i përbashkët i bashkëpunimit të partive komuniste në të dy vendet, për të marrë pushtetin, të vetme në fund të Luftës.

Prandaj brigadat e Divizionit I urdhëroheshin “Të asgjësohen pa mëshirë nacionalistët dhe reaksionarët shqiptarë, brenda e jashtë kufijve, pa treguar as më të voglën tolerancë”.²¹ Dëshmi e një strategjie të përbashkët politike.

Brigadat V dhe III kaluan në Kosovë, përkatësisht më 4 e 18 tetor 1944. Pasi kishin shpartalluar forcat nacionaliste të Kryezinjve dhe të Muharrem Bajraktarit, vazhduan luftën kundër nacionalistëve shqiptarë në Kosovë. Veç kësaj detyre, sipas urdhrit të Korparmatës I, brigadat shqiptare do të organizonin pushtetin nacionalçlirimtar në të gjitha krahinat e Kosovës që liroheshin, të bënin mobilizimin dhe çarmatimin. Mobilizimi do të bëhej si për ushtrinë tonë, ashtu dhe për ushtrinë e Titos, pa asnjë dallim²². Lufta kundër gjermanëve për çlirimin e Gjakovës, Pejës, Prizrenit, nga 16 tetori deri më 17 nëntor 1944, pati sakrifica të shumta dhe mjaft dëshmorë nga brigadat shqiptare. Por gjithashtu, brigadat partizane goditën, sipas urdhrit që kishin marrë, “reaksionarët” kosovarë në Dragash, Drenicë, Deçan, Junik e tjerë.

Sipas kronikës së luftimeve të brigadës III dhe V, më 11 tetor 1944, në Damjan u vranë 2 “bashibozukë” të Sef Sadikut dhe u zunë 3 robër²³. Kur forcat e brigadës III sulmuan Junikun, më 20.10.1944, u kapën 32 “bashibozukë” (nacionalistë). Pas një luftimi të ashpër forcat e brigadës u tërhoqën në Batushë me një bilanc të hidhur, 7 të vrarë e dy të plagosur nga partizanët dhe 10 të vrarë nga nacionalistët.

Më 21 tetor 1944, brigadës III filloi një operacion të gjerë në zonën e Rekës për spastrimin e postave të xhandarmërisë dhe njësitet e vullnetarëve. Më 23 tetor 1944 dy batalione të brigadës III dhe një batalion i brigadës V zhvilluan 4 orë luftime në Batushë. Në raportet e drejtuesve të tyre pohohej se, “armiku” (nacionalistët shqiptarë) çau

²¹ *AQU*, Shtabi i Përgjithshëm i UNÇSH, D. 45, urdhër për Shtabin e Divizionit I të UNÇSH.

²² *AQSH*, F. 210, V. 1944, D.3, Urdhër i Shtabit të Korparmatës I të UNÇSH.

²³ *Po aty*, F. 219, V. 1944, D.9, fl. 302, Fondi i Brigadës V Sulmuese.

rrethimin, duke lënë 10 të vrarë dhe 21 robër. Shumë humbje në të vrarë e të plagosur pati në luftimet e zhvilluara në katundin Bytyç të Junikut²⁴.

Nga sa thamë, vetëm në kronikat e ditëve të fundit të tetorit 1944, brigadat III dhe V, në bashkëpunim me forcat e brigadës I të Kosovës, luftuan kundër forcave nacionaliste dhe banorëve që i mbështetën ato, duke i konsideruar “reaksionarë, bashibozukë, tradhtarë dhe armiq”, ashtu sikurse i cilësonin udhëheqësit e PKJ dhe të ushtrisë NÇ të Jugosllavisë.

Në urdhërveprimin e përbashkët ushtarak jugosllavo-shqiptar për spastrimin e forcave “reaksionare” në Drenicë, nga 5 deri 10 dhjetor 1944, përcaktohen si armiq nacionalistët dhe popullata shqiptare e Drenicës²⁵. Për çdo brigadë theksohej detyra e spastrimit. Në urdhërveprimin e brigadës V shtrohej detyra: “Të gjitha forcat reaksionare që do të takoni të rrethohen dhe të shpartallohen me çdo kusht ... të çarmatosen njerëzit e dyshimtë ... Mund të digjen shtëpitë e tradhtarëve që rezistojnë, të sekuestroni mallin e kriminelëve të arratisur ...”²⁶.

Më 4-6 dhjetor 1944, forcat e brigadës V luftuan kundër forcave të Mehmet Gradicës në Dervar, Bivalak, Stroc, Biçuk e në Gradicë, duke vrarë luftëtarë nacionalistë të Kosovës²⁷. Në sektorin e Gllanoselës e në kodrat e Kamenicës, forcat e brigadës V detyruan të dorëzoheshin 12 veta. Ky ballafaqim zhvillohej ndërmjet shqiptarësh, të Kosovës dhe të Shqipërisë. Kjo luftë bëhej sipas urdhrit të Shtabit Madhor të Armatës V Jugosllave, nga vareshin edhe brigadat e UNÇSH.

Ndonëse populli i Kosovës dhe luftëtarët nacionalistë nuk donin të luftonin kundër vëllezërve shqiptarë, u shmangeshin përgjithësisht goditjeve me forcat e UNÇSH, forcat nacionalçlirimtare të Shqipërisë e të Kosovës ishin të urdhëruara t’i sulmonin dhe t’i asgjësonin luftëtarët nacionalistë dhe të nënshtonin popullatën, t’i çarmatosnin dhe të bënin mobilizimin ushtarak të tyre.

Në luftimet që bëri brigada V në katundin Halinoviç, më 22 dhjetor 1944, kundër forcave nacionaliste që arrinin në 500 luftëtarë të armatosur, që sipas Halim Xhelos, komandant i batalionit II, ka pasur të

²⁴ *Po aty*, F.181, V.1944, D.9, Informacion nga Brigadës V e UNÇSH.

²⁵ *Po aty*, Urdhër veprimi i Shtabit Operativ për Kosovë e Metohi të Armatës Jugosllave dhe të UNÇSH.

²⁶ *Po aty*, F. 181, V.1944, D.6, Urdhër veprimi për Brigadës V të UNÇSH.

²⁷ *Po aty*, F.181, V.1944, D.22, Raport i Brig. V.

vrarë, mbasi zjarri ka qenë në befasi dhe në afërsi. Ndërsa nga forcat nacionalçlirimtare pati 4 të vrarë dhe 9 të plagosur²⁸.

Në fund të shtatorit 1944 forcat e brigadës XVIII i shkuan në ndihmë brigadës III serbo-maqedonase në luftimet që zhvillonin kundër “reaksionarëve” të Xhem Gostivarit dhe të Mefail Zajazit në rrethin e Kërçovës, që arrinin në 2000 luftëtarë²⁹. Më 24 tetor 1944, forcat e brigadës XVIII u ndeshën në Bllacë me një forcë ballistësh të ardhur nga Prizreni, ku 10 vetë prej tyre mbetën të vrarë³⁰.

Brigadat e UNÇ të Kosovës që u formuan, pas mobilizimit të të rinjve kosovarë, u dërguan në fronte lufte jashtë Kosovës, siç u veprua me brig. VII të komanduar nga Shaban Haxhia, e cila rrugës për në Srem u sulmua nga partizano-çetnikët jugosllavë dhe gati u shfaros. Kurse, luftëtarët, nën drejtimin e Shaban Polluzhës nuk iu bindën urdhrin për t’u larguar nga Kosova. Ai shkoi në Drenicë për ta mbrojtur nga masakrat e ushtrisë serbe.

Forcat e Divizionit V dhe VI të UNÇSH, edhe pas mbarimit të Luftës II Botërore, qëndruan në Jugosllavi për të zbatuar urdhrat e Titos, për të goditur dhe asgjësuar çdo lëvizje të rezistencës kosovare dhe për t’i neutralizuar e nënshtuar ata që luftonin kundër ripushtimit jugosllav të Kosovës. Më 16 prill [1945] raportohej se rajoni pranë kufirit shqiptar, malet e Sharrit, Shkupi, Malet Karabrica, Brod, Kërçova, përfshirë Tetovën dhe Gostivarin deri në Dibër ishte [shpallur] zonë lufte. Kjo për shkak të informacionit alarmues që supozohej se kishte arritur kryengritja shqiptare³¹.

“Në bazë të urdhrin të marrë nga Armata V Jugosllave e cila jep të dhëna për “reaksionarët kosovarë”, drejtimin e lëvizjes së tyre si dhe drejtimet që duhet të zemë ne me efektivat e divizionit tonë – raportonte Reiz Malile zv.komisar i Divizionit V, me të marrë këtë urdhër, vumë në ndjekje të “reaksionarëve kosovarë” Brig. V dhe një bat. të Brig. VIII

²⁸ *Po aty*, Njoftim i komandantit të Batalionit II të Brigadës V, Halim Xhelo, dhjetor 1944.

²⁹ *Po aty*, F.193, V.1944, D.5, Raport i P.Dumes për Shtabin e Divizionit VIII të UNÇSH.

³⁰ *Po aty*.

³¹ *The National Archives*, FO 371/48090, Ministri britanik pranë qeverisë jugosllave Rolph Stevenson i raporton Foreign Office për situatën e shqiptarëve në Maqedoninë Perëndimore, Belgrade, 27 prill 1945. Cituar sipas Ana Lalaj, *Dosjet e Luftës*, Tiranë: Toena, 2014, f. 180.

qysh prej datës 27 tetor 1945. Në juglindjen tonë vepronte, për këtë mision, edhe Diviz.VI”.³²

Në luftimin e zhvilluar në vendin e quajtur Senkruse, më 29 tetor 1945, forcat e Div.V kanë asgjësuar rreth 68 “reaksionarë kosovarë” në zbatim të urdhrat të marrë nga Armata V Jugosllave³³.

Enver Hoxha u pajtua me urdhrat e padronëve të tij, të PKJ, që Divizionet e UNÇSH të qëndronin e të vepronin në Kosovë edhe 10 muaj pas largimit të gjermanëve, për ta mbajtur Kosovën nën kontroll ushtarak dhe për të realizuar, nëpërmjet mashtrimit, diktatit dhe pranisë ushtarake, bashkëngjitjen e saj me Jugosllavinë. “Kosova, thoshte E.Hoxha, duhet t’i mbetet Jugosllavisë. Kush është kundër kësaj politike duhet luftuar”³⁴.

Kësaj situatë i parapriu një fushatë intensive e qeverisë jugosllave me akuza shoviniste kundër shqiptarëve, duke vjellë vrer kundër tyre. Absurditeti, siç ka pohuar akademiku Ali Hadri, arriti deri atje saqë shqiptarët u akuzuan edhe si shkaktarë të disfatës dhe të kapitullimit të Jugosllavisë së vjetër³⁵. Akuzat ndaj shqiptarëve për bashkëpunim me pushtuesin, ishin preludi i terrorit komunist ndaj popullsisë shqiptare në Kosovë dhe në viset e tjera etnike.

Vetëm pasi u kryen proceset e aneksimit të Kosovës, nën këtë presion ushtarak, politik dhe propagandistik, formacionet e UNÇ të Shqipërisë u kthyen në Shqipëri. Këtë aneksim e nënshkruan, më 8-10 korrik 1945, drejtuesit komunistë të Kosovës (të Këshillit Krahinor, të OZNA-s dhe të Shtabit Nacionalçlirimtar), por jo populli i saj. Zgjedhja e PKSH për të bashkëpunuar me komunistët jugosllavë, pati një fund tragjik për popullin shqiptar të Kosovës.

---

³² *Arkivi i Forcave të Armatosura-Tiranë*, Shtabi i Përgjithshëm, D. 447, Raport i zv/komisarit të Divizionit V, Reiz Malile.

³³ *Po aty*.

³⁴ Fjala e E. Hoxhës, mbajtur në plenumin e PKSH, dhjetor 1946.

³⁵ Ali Hadri, *Lëvizja Nacionalçlirimtare në Kosovë, 1941-1945*, Prishtinë: Imprint 1971, f.47.